

Analyse | kraka

15. marts 2017

Vær klar til hurtig finanspolitisk opstramning

Af Regitze Wandsøe, Rasmus Bisgaard, Laurids Münier og Sebastian Naur

Notatet analyserer konjunktursituationen og studerer en række indikatorer for presset generelt i økonomien og på arbejdsmarkedet. Analysen peger på, at konjunkturniveauet stadig er svagt negativt/tæt på neutralt, men samtidig er der indikationer af et øget pres på arbejdsmarkedet, og arbejdskraftsreserverne er i dag mindre end tidligere. En overophedning kan derfor indtræffe med kort varsel. Derfor gør politikerne klogt i at holde den finanspolitiske nødbremse klar.

- Beskæftigelses- og ledighedsgabene peger på, at fremgangen i dansk økonomi vil resultere i, at situationen på arbejdsmarkedet snart strammer til. Nationalbanken og ØIM skønner dog, at den strukturelle ledighed er faldet siden højkonjunkturen i 00'erne således, at ledigheden kan nå et lavere niveau før der er kapacitetspres.
- Ledigheden er nu nede på et niveau, der i tidligere højkonjunkturer har været kritisk. Den faldende ledighed afspejles også i en overordnet stigning i den reale lønindkomst, som imidlertid stadigvæk er lavere end i den sidste højkonjunktur. Den lavere strukturelle ledighed betyder, at der er en mindre volumen af ledige at tage af, når behovet for beskæftigede stiger.
- Det er positivt, at den strukturelle ledighed er faldet, og at den strukturelle beskæftigelse er steget. Men færre arbejdskraftressourcer, der kan bringes i beskæftigelse under en højkonjunktur, betyder, at flaskehalsene på arbejdsmarkedet nu vil kunne opbygges hurtigere end tidligere.
- Nogle strukturreformer betyder, at personer uden for arbejdsmarkedet i dag har reduceret sandsynlighed for at træde ind på arbejdsmarkedet. Det gælder eksempelvis studerende, der pga. fremdriftsreformer tilskyndes til at fokusere på studierne. Fx i form af økonomiske incitamenter til at blive hurtigere færdige. Denne gruppe kan derfor i mindre omfang end tidligere forventes at være til rådighed for arbejdsmarkedet i en højkonjunktur. Studerende, og personer, der udsætter studiestart pga. gode jobmuligheder, kan forsat ikke ansættes i job, der kræver en uddannelse.
- Der er et stigende antal udlændinge på det danske arbejdsmarked, og en forøgelse af dette antal kan bidrage til at reducere flaskehalsene, men kun delvist: Der er aktuelt højkonjunktur i store dele af Østeuropa, hvilket reducerer tilskyndelsen for personer

herfra til at rejse til Danmark. Udenlandsk arbejdskraft kan kun delvist erstatte specialiseret dansk arbejdskraft, fx pga. mindre kendskab til danske regler og det danske sprog. Op mod finanskrisen var der en væsentlig tilstrømning af udenlandsk arbejdskraft, uden at det forhindrede en overophedning af arbejdsmarkedet

- Det opgjorte outputgab er baseret på en fremskrivning af det offentlige forbrug, der er historisk lavt, og lavere end hvad det fulde demografiske træk tilsiger. Der er skåret i en del overførselsindkomster i de seneste reformer, og det kan i praksis være svært at finde politisk opbakning til skattestigninger. Hvis en nødvendig og hurtigt implementeret finanspolitisk opstramning forsinkes pga. et indsnævret finanspolitisk forhandlingsrum, vil det være uheldigt, da det kan føre til en overophedning, som vi så den forud for finanskrisen.

Anbefaling

- Der er et stigende antal flaskehalse på arbejdsmarkedet og mulighederne for at udvide arbejdsstyrken kan være reduceret i forhold til højkonjunkturen i 00'erne. En økonomisk overophedning kan derfor indtræffe hurtigt, selvom det ikke er afspejlet i de aktuelle gab. Man bør derfor også på kort sigt have planerne klar for en finanspolitik, der er mere kontraktiv end den p.t. planlagte. Fx ved at være klar til at udskyde planlagte skattelettelser. Man bør ikke forlade sig på, at tilstrømning af udenlandsk arbejdskraft alene er tilstrækkeligt til at undgå flaskehalse og deraf følgende lønpres og tab af konkurrenceevne.

Kontakt

Økonom
Regitze Wandsøe
Tlf. 31404252
E-mail reg@kraka.org

1. Resumé

Fremgang i dansk økonomi

Beskæftigelses- og ledighedsgabene peger på, at fremgangen i dansk økonomi vil resultere i, at kapaciteten på arbejdsmarkedet hurtigt kan stramme til. Nationalbanken og Økonomi- og Indenrigsministeriet (ØIM) beregner dog, at den strukturelle ledighed er faldet siden højkonjunktoren i 00'erne således, at ledigheden kan nå et lavere niveau før der er kapacitetspres.¹

Neutral finanspolitik i 2017

Den omtrent neutrale konjunktursituation i 2017 og 2018 jf. en begrænset ændring i outputgab ifølge både ØIM, Nationalbanken og DØRS og et lille negativt outputgab ifølge ØIM og Nationalbanken, ses opsummeret i Tabel 1. Det betyder, at finanspolitikken skal være neutral, hvilket også er i overensstemmelse med den forventede finanseffekt ifølge ØIM.²

Tabel 1 Outputgab og finanseffekt

	2015	2016	2017	2018
Outputgab, pct. af potentielt BNP				
- ØIM	-1,0	-0,6	-0,2	0,0
- Nationalbanken	-0,3	-0,6	-0,4	-0,2
- DØRS	-0,4	-1,1	-1,1	-0,6
Finanseffekt, pct. af BNP				
- ØIM	-0,1	-0,1	0,0	-0,1

Anm.: Finanseffekten fra ØIM er fra Økonomisk Redegørelse (december 2016) og måler aktivitetsvirkningen i pct. af BNP fra ændringer i de offentlige budgetposter ift. til et finanspolitisk neutralt forløb. Den etårige (vist i tabellen) finanseffekt måler udelukkende aktivitetsvirkningen fra ændringer i det pågældende års budgetposter.

Kilde: Økonomi- og Indenrigsministeriet (Økonomisk Redegørelse, december 2016) og Nationalbanken (4. kvartalsoversigt, 2016), DØRS (Konjunkturvurdering og offentlige finanser, februar 2017).

Muligvis behov for yderligere stramninger senere

Supplerende arbejdsmarkedsindikatorer tyder dog på begyndende flaskehalse på arbejdsmarkedet. Der kan derfor være behov for en yderligere stramning af finanspolitikken – særligt, hvis presset på arbejdsmarkedet fortsætter.

... da der er begyndende tegn på flaskehalse

Konkret viser analysen, at både i industrien og bygge- og anlægssektoren er manglen på arbejdskraft nu ved at være på niveau med 2006, dvs. kort inden arbejdsmarkedet blev overophedet forud for finanskrisen. Niveaue i den forgæves rekruttering er imidlertid stadigvæk lavere end niveaue i 2006. Omvendt har der været en stigende tendens i antallet af opslåede stillinger ift. ledigheden, hvor niveaue nu svarer til midten af 2006 – dog med en langt mindre stigningstakt end dengang.

Budgetlov sikrer ikke tilstrækkelig stram finanspolitik

Budgetloven indført i 2014 indebærer, at det årlige strukturelle underskud ikke må overstige 0,5 pct. af BNP. Det begrænser offentlige udgiftsskred, men sikrer ikke, at finanspolitikken strammes tilstrækkeligt i en højkonjunktur ud fra en stabiliseringsbetragtning. En yderligere stramning af finanspolitikken kræver således en aktiv beslutning fra politisk hold.

Øget arbejdsudbud forebygger ikke overophedning

Analysen viser ligeledes, at man ikke kan satse på, at tilstrømningen af udenlandsk arbejdskraft vil forebygge overophedning af arbejdsmarkedet, bl.a. fordi der er højkonjunktur i store dele af Østeuropa. På samme måde kan man ikke satse på, at situationen kan reddes af et øget arbejdsudbud, da grupper, der tidligere har vist sig fleksible, forventes at være

¹ Se fx Nationalbanken (2016) *Nyt fra nationalbanken*. https://www.nationalbanken.dk/da/publikationer/Documents/2016/09/Nyt%20fra%20Nationalbanken_nr%203%202016.pdf; ØIM (2016) *Økonomisk Redegørelse*. https://www.oim.dk/media/18439/oekonomisk_redegoerelse_december_2016_tilgaengelig.pdf

² En tommelfingerregel for den optimale finanseffekt er ifølge DØRS, at når den absolutte ændring i outputgabet (i pct. af potentielt BNP) er mindre end 1 pct.point, så er den optimale finanseffekt 0 pct. Dvs. man skal føre en neutral finanspolitik. Når den absolutte ændring er numerisk større så er den optimale finanseffekt -0,25 gange ændringen. Hvis outputgabets således eksempelvis går fra 4 pct. til 2 pct. er den optimale finanseffekt -2 pct.point*(-0,25)=0,5 pct. af BNP.

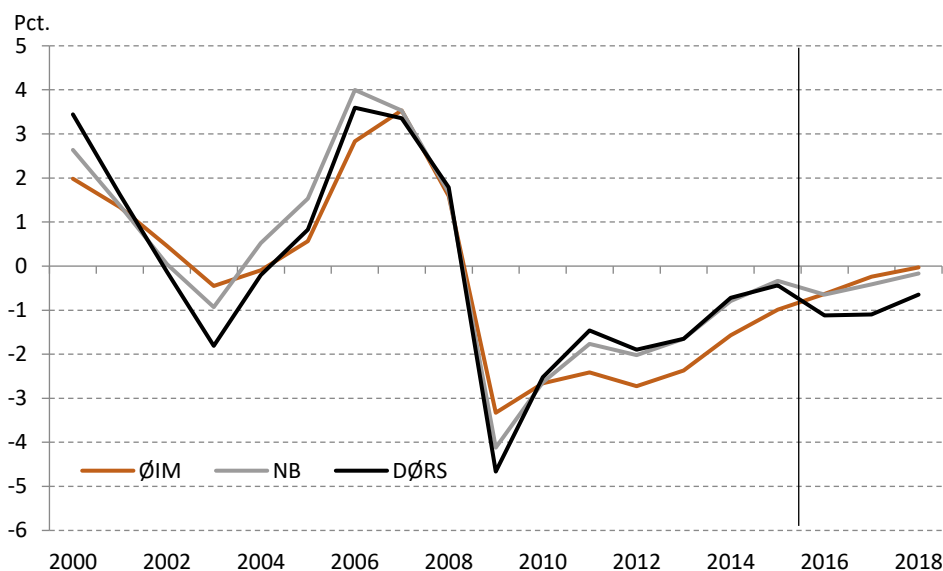
mindre fleksible nu. Der er derfor risiko for, at der kan opstå egentlig mangel på arbejdskraft hurtigere, end vi tidligere har oplevet. I så fald vil det være nødvendigt med et kontraktivt finanspolitisk indgreb, der iværksættes hurtigt.

2. Den økonomiske situation i Danmark lige nu

Outputgab er ved at være lukket

Den danske konjunktursituation er ved at være neutral efter en langtrukken genopretning siden tilbageslaget i 2008. Det afspejler sig i outputgabets, som efterhånden er ved at være lukket, jf. Figur 1. Både Nationalbanken og Økonomi- og Indenrigsministeriet forventer, at outputgabets fortsat vil indsnævres og mere eller mindre være lukket i 2018. Det Økonomiske Råd skønner, at outputgabets i 2018 stadigvæk vil være svagt negativt.

Figur 1 Outputgab

Anm.: Den lodrette streg markerer begyndelsen for prognoseår.
 Kilde: Nationalbankens kvartalsoversigt (4. kvartal 2016), Det Økonomiske Råd (Dansk økonomi feb. 2017) og Økonomi- og Indenrigsministeriet (Økonomisk Redegørelse, december 2016).

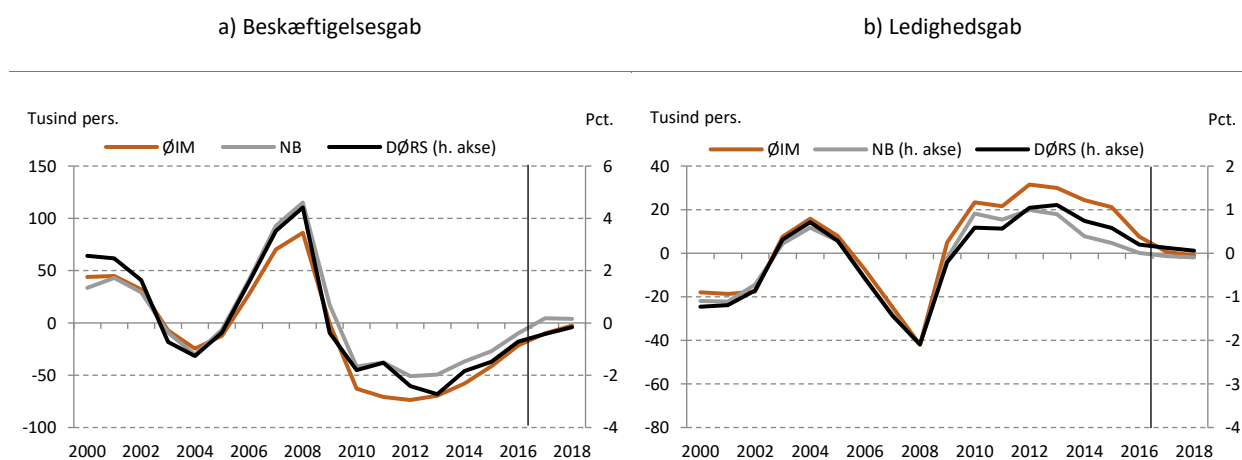
Ledighedsgab som mål for pres på arbejdsmarkedet

Outputgabets består af produktivitetsgabet og beskæftigelsesgabets. Beskæftigelsesgabets kan indeles i ledighedsgabet, som måler den ledige kapacitet i arbejdsstyrken, og arbejdsstyrkegabets, der måler den ledige kapacitet uden for arbejdsstyrken. Særligt ledighedsgabet kan bruges som en indikator for presset på arbejdsmarkedet.

Beskæftigelses- og ledighedsgab lukkes allerede i år

Nationalbanken skønner, at beskæftigelses- og ledighedsgabene allerede lukkes i år, mens ØIM og DØRS skønner, at gabene mere eller mindre vil være lukket i 2018, jf. Figur 2. Beskæftigelses- og ledighedsgabene peger således på, at fremgangen i dansk økonomi vil resultere i, at kapaciteten på arbejdsmarkedet så småt strammer til. Alle tre institutioner skønner dog, at den strukturelle ledighed er faldet siden højkonjunkturen i 00'erne således, at ledigheden kan nå et lavere niveau, før der vil være kapacitetspres. Dette er indregnet i opgørelsen af gabene.

Figur 2 Beskæftigelses- og ledighedsgab

Anm.: Den lodrette streg markerer begyndelsen for prognoseår. I Det Økonomiske Råd ledighedsgab anvendes nettoledigheden, mens Nationalbanken og Økonomi- og Indenrigsministeriet anvender bruttoledigheden.

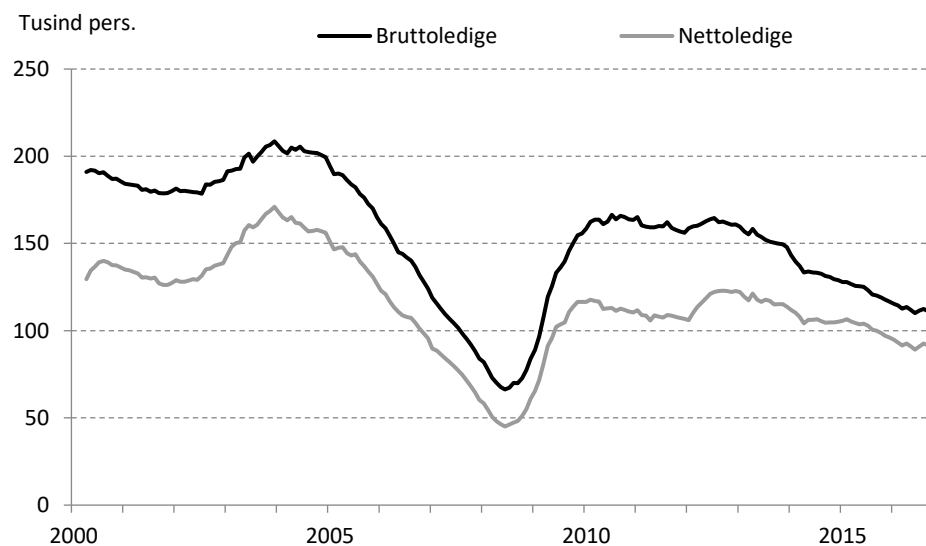
Kilde: Nationalbankens kvartalsoversigt (4. kvartal 2016), Det Økonomiske Råd (Dansk Økonomi efterår 2016) og Økonomi- og Indenrigsministeriet (Økonomisk Redegørelse, december 2016).

2. Overordnede indikatorer

Ledigheden er faldende

Brutto- og nettoledigheden er faldet siden 2013, jf. Figur 3. Niveaet for bruttoledigheden målt i personer er under niveauet for 2006 og nettoledigheden er ligeledes en smule under niveauet for 2006.

Figur 3 Udviklingen i ledigheden

Anm.: Data er sæsonkorrigeret. Sidste observation er november for brutto- og nettoledige. Bruttoledigheden er før 2007 opgjort som summen af nettoledigheden, aktiverede og feriedagpengeberettigede.

Kilde: Statistikbanken (AUS01, AUS03, AUS07).

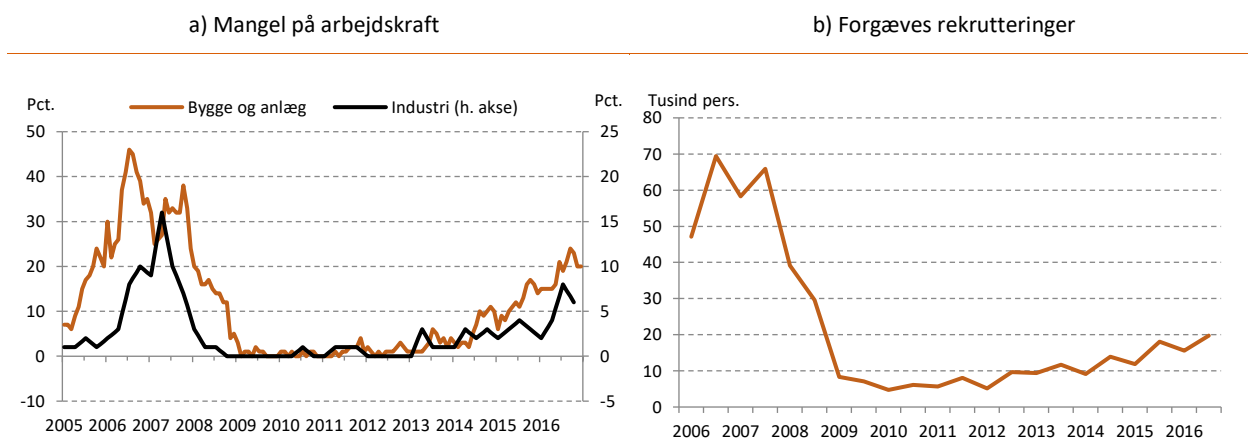
Mangel på arbejdskraft

For både industrien og bygge- og anlægssektoren er manglen på arbejdskraft nu ved at være på niveau med 2006. Der er stadigvæk et godt stykke op til topniveauet for 2006 og 2007 på omkring hhv. 45 pct. og 38 pct. jf. Figur 4 a), men disse niveauer var også udtryk for en kraftigt overophedet økonomi.

Forgæves rekruttering

For den forgæves rekruttering er der en lille stigende tendens – men niveauet på de omkring 20.000 personer ligger langt fra toppen i midten af 2006 på 70.000 personer jf. Figur 4 b).

Figur 4 Mangel på arbejdskraft og forgæves rekruttering

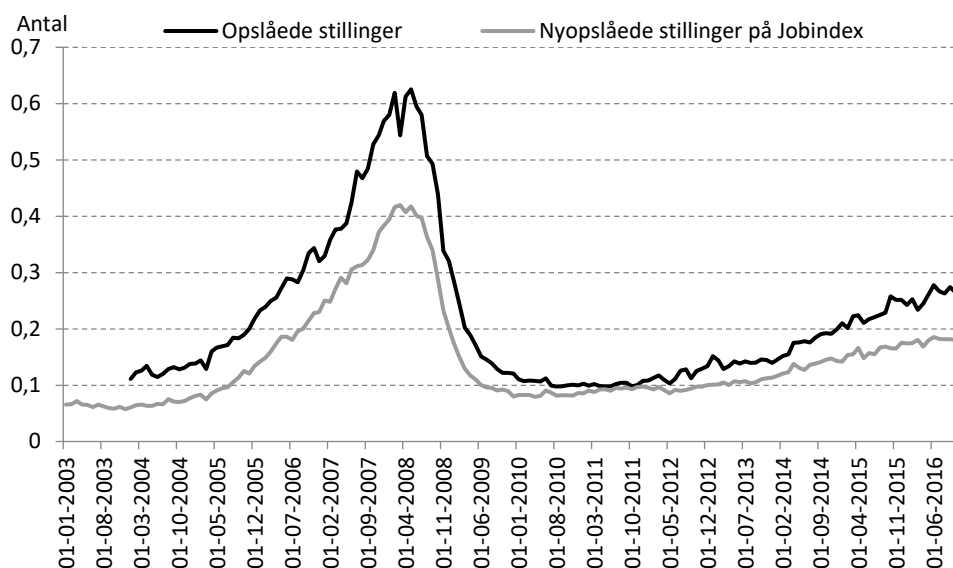
Anm.: Mangel på arbejdskraft er her defineret som andelen af virksomheder, der har angivet mangel på arbejdskraft som en produktionsbegrænsning i konjunkturbarometeret. Forgæves rekruttering angiver antallet af forsøgte rekrutteringer, der ikke har resulteret i en nyansættelse.
 Kilde: a) Statistikbanken (KBYG33, BAR03). b) Styrelsen for Arbejdsmarked og Rekruttering (STAR)

Nyopslåede stillinger

Ligeledes ses en stigende tendens i både antallet af opslåede og nyopslåede stillinger ift. ledigheden jf. Figur 5. Konkret viser figuren, at antallet af stillinger pr. bruttoledig, der har været opslået som ledige på jobnet.dk har været stigende siden 2012.³ Samme tendens ses for nyopslåede stillinger på Jobindex, som tæller nye stillinger på 500 jobbørser og jobsider i Danmark inklusive jobnet.dk. Niveauet for de to mål svarer nu til niveauet for midten af 2006.⁴ Stigningstakten for antallet af stillinger er dog mindre nu end i højkonjunktoren i midten af 00'erne.

³ En stilling tæller med, hvis den har været synlig på jobnet.dk i minimum en dag.
⁴ Det forventes, at der er en stigende trend i andelen af jobopslag, der adviseres på internettet (i forhold til andre steder) – dermed kan der forventes en stigende tendens i antallet af ledige stillinger ift. ledige alene af den grund. Det betyder, at denne indikator vil overvurdere risikoen for flaskehalse.

Figur 5 Stillinger pr. bruttoledig

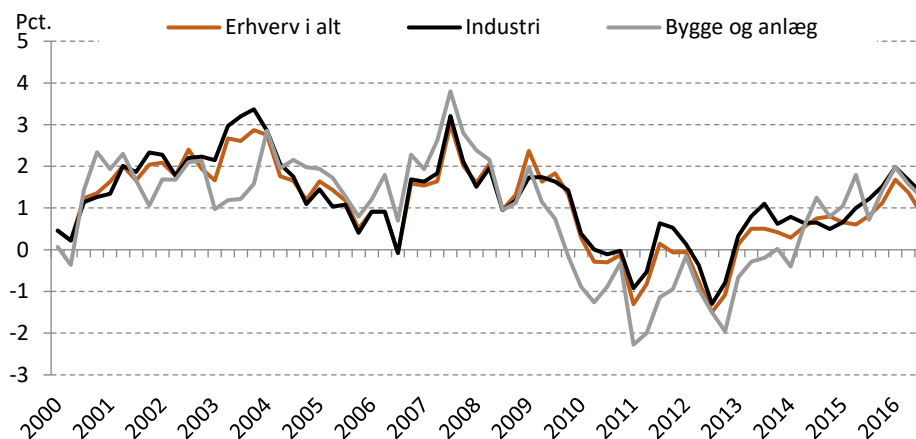
Anm.: Før 2007 er bruttoledige beregnet som summen af nettoledige, aktiverede og feriedagpengeberettigede, da den aggregerede dataserie først er offentliggjort fra 2007. Data er sæsonkorrigeret.

Kilde: Jobindsats og Statistikbanken (AUS07, AUS01 og AUS03)

Lønudviklingen

Reallønsvæksten er stigende og cirka på niveau med 2006, men fortsat afdæmpet, jf. Figur 6. Selvom niveauet for reallønsvæksten ikke er faretruende højt, er den svagt stigende.

Figur 6 Udviklingen i reallønsvæksten

Anm.: Reallønsvæksten angiver den nominelle løn deflateret med forbrugsdeflatoren fra nationalregnskabet. Lønvekst er givet ved den årlige ændring i timefortjenesten for virksomheder og organisationer.

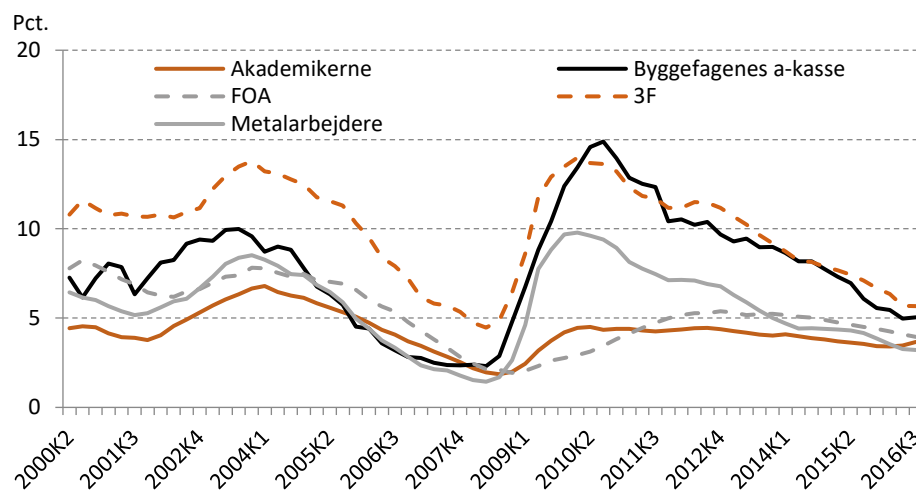
Kilde: Statistikbanken (ILON15 og NKN1).

3. Mere detaljerede indikatorer

Ledighed på 2006-niveau for nogle A-kasser

Ledigheden for bygge- og anlægsbranchen, metalarbejderne, FOA og Akademikernes er omkring niveauet for 2006 – og ledighedsniveauet for 3F's medlemmer er under niveauet fra 2006, jf. Figur 7.

Figur 7 Bruttoledig i pct. af antal forsikrede

Anm.: Bruttoledigheden fordelt på a-kasser før 2007 er ikke tilgængelig i statistikbanken, men er over perioden 2000K2-2006K4 i stedet fundet ved at opjustere nettoledigheden med en konstant faktor for hver af a-kasserne. Opjusteringsfaktoren er beregnet som et simpelt gennemsnit for forskellen mellem brutto- og nettoledigheden for 2007K1-2010K1. Denne periode er valgt, da de historiske tidsserier overlapper med de nyere serier for denne periode. Beregningen er foretaget for at få en indikation af bruttoledigheden over tid. Med opjusteringen lægges der til grund for beregningen, at forskellen mellem brutto- og nettoledigheden (dvs. de aktiverede), udgør en konstant andel af den samlede bruttoledighed. Dataserien er sæsonkorigeret.

Kilde: Statistikbanken (AUS07, AUS01 og AUS03) og (AULK01, AUF02X og AUA01), Statistikbanken (AUP03)

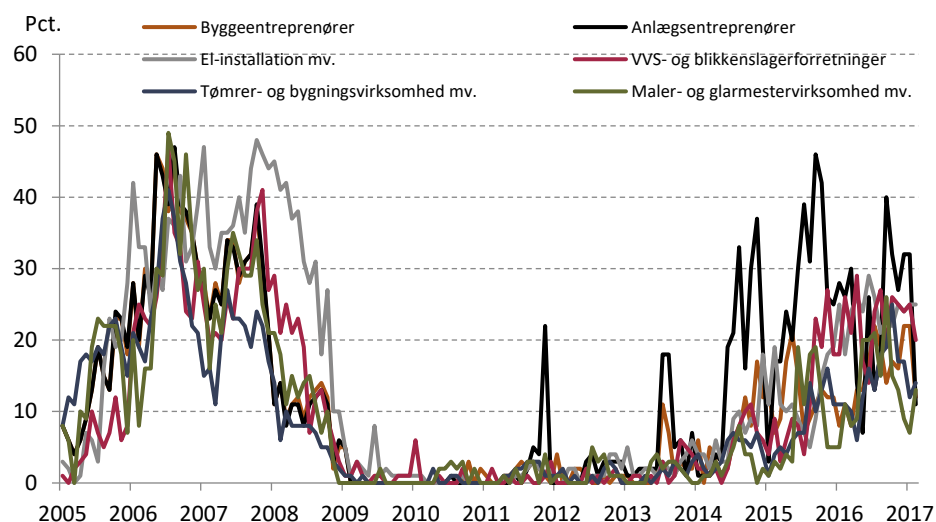
Geografisk mobilitet som løsning på flaskehalse?

Den gennemsnitlige ledighed på tværs af landet er faldet over de seneste år jf. Figur 16, Figur 17 og Figur 18 i Bilag. Figurene tyder dog ikke på markante mismatch på tværs af landet, dvs. der kan næppe tilføres betydelige arbejdskraftressourcer på kort sigt ved tiltag, der forøger den geografiske mobilitet inden for landet. Der er dog en vis variation på tværs af enkeltkommuner. Dette kan til en vis grad skyldes virksomhedslukninger eller afventning af større ordrer. Det kan også skyldes en stor del pendlere og indikerer således ikke nødvendigvis, at der er mange ledige jobs i kommunen. Variationerne i enkeltkommuner bør derfor ikke overfortolkes.

Mangel på arbejdskraft for bygge- og anlæg som i 2006

Der har været en stigende tendens i andelen af virksomheder, hvor arbejdskraft er en produktionsbegrænsning inden for underbrancherne i bygge- og anlægsbranchen, jf. Figur 8. Særligt ses, at der over det seneste år for anlægsentreprenører, elinstallation og fx VVS- og blikkenslagerforretninger har været mellem 20 og 30 pct. af virksomhederne, der har manglede kvalificeret arbejdskraft. Det svarer til niveauet i foråret 2006.

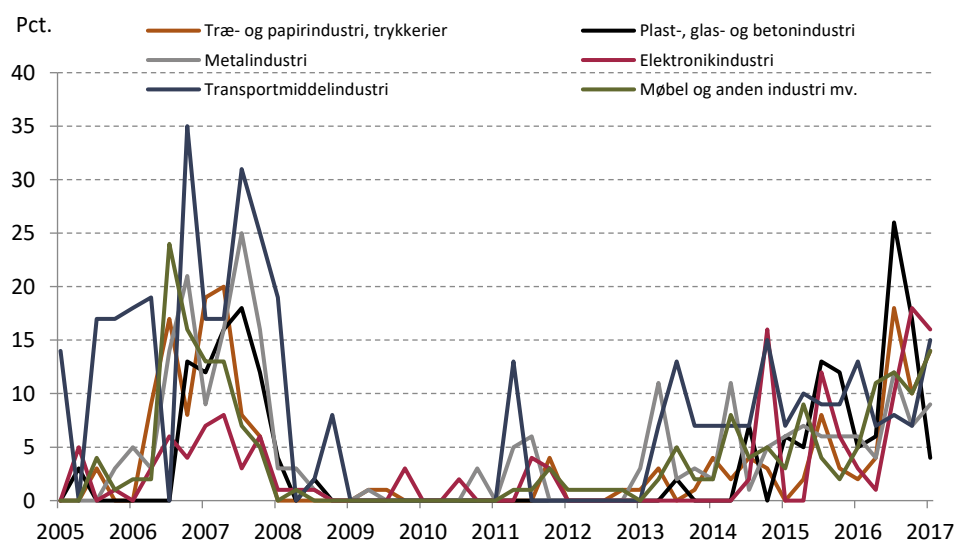
Figur 8 Mangel på arbejdskraft i bygge og anlæg på underbrancher (andel af virksomheder)

Anm.: Figuren er et udtryk for, hvor stor en andel af virksomhederne der har angivet, at mangel på arbejdskraft er et produktionsproblem.

Kilde: Statistikbanken (KBYG33).

Samme billede for underbrancher i industrien

Siden omkring 2013 har der været en stigende tendens til arbejdskraftmangel i industrien, akkurat som i bygge- og anlægsbranchen jf. Figur 9. Særligt elektronikindustrien samt møbel og anden industri mv. har oplevet øget mangel på arbejdskraft i perioden – og niveauet ligger nu omkring niveauet for 2007. Manglen på arbejdskraft i transportmiddel- og metalindustrien ligger fortsat et stykke under 2007-niveau. Der er dog store udsving i manglen på arbejdskraft.

Figur 9 Mangel på arbejdskraft i industrien på underbrancher (andel af virksomheder)

Anm.: Figuren angiver de seks grupper, hvor den største andel af virksomhederne havde angivet, at mangel på arbejdskraft var en produktionsbegrænsning.

Kilde: Statistikbanken (BARO3).

Øget beskæftigelse primært pga. større arbejdsstyrke

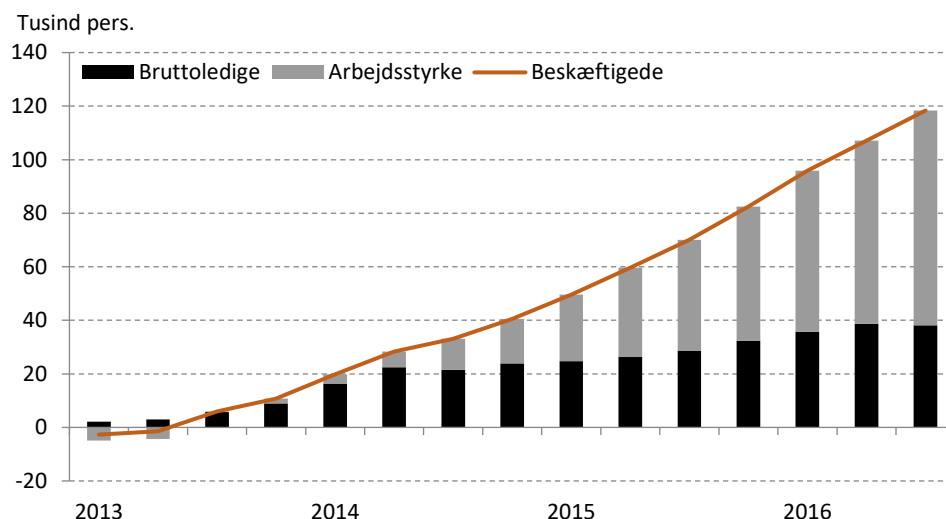
Vækst i arbejdsstyrken begrænser lønstigninger

3. Hvor meget kan arbejdsstyrken udvides?

Beskæftigelsen har været i fremgang siden 2013. Størstedelen af beskæftigelsesstigningen er sket via en udvidelse af arbejdsstyrken, jf. Figur 10. Det er blandt andet sket som følge af, at den forbedrede konjunktursituation har skubbet arbejdsstyrken tættere på sit strukturelle niveau. Udvidelsen kan også henføres til en række reformer, der har øget erhvervsfrekvensen for bestemte befolkningsgrupper. Særligt blandt de 60-64-årige har der været en stigning i erhvervsfrekvensen, hvilket skal ses i sammenhæng med efterlønsreformen.

Stigningen i arbejdsstyrken har bidraget til at begrænse flaskehalsproblemer på arbejdsmarkedet og dermed også begrænset lønstigninger under beskæftigelsesfremgangen. Lønudviklingen under et fortsat opsving vil således afhænge af, hvorvidt stigende beskæftigelse fortsat vil absorberes af en udvidelse af arbejdsstyrken.

Figur 10 Beskæftigelsesstigning siden 2013 dekomponeret i bidrag fra arbejdsstyrke og ledighed

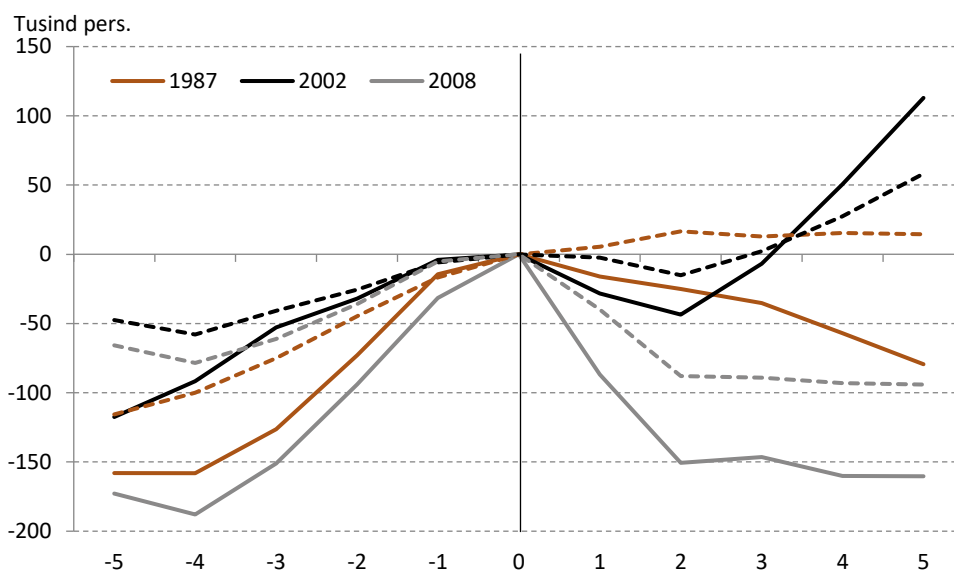
Anm.: Figuren viser den kvartalsvise, akkumulerede ændring i beskæftigelsen, hvor ændringen er dekomponeret i bidrag fra ændringer i arbejdsstyrken og ændringer i bruttoledigheden. Ændringer i ledigheden indgår med modsat fortegn (et positivt bidrag svarer til et fald i ledigheden). Personer i løntilskud er fratrukket bruttoledigheden, da disse også indgår i beskæftigelsen.

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Mere konjunkturfølsom arbejdsstyrke i 2008 end før

Arbejdsstyrken var mere konjunkturfølsom over den seneste konjunkturcykel ift. tidligere, jf. Figur 11. Under 80'ernes højkonjunktur steg arbejdsstyrken op mod konjunkturtoppen i 1987 men faldt ikke efterfølgende under tilbageslaget. Ligeledes var der en stigning op mod konjunkturtoppen i 2002, mens faldet i arbejdsstyrken efterfølgende var begrænset. Efter tilbageslaget i 2008 faldt arbejdsstyrken derimod betydeligt. Det skal dog ses i sammenhæng med, at tilbageslaget i beskæftigelsen og BNP efter 2008 var væsentligt større ift. de to andre tilbageslag. Samtidig undergik arbejdsmarkedet en række reformer i løbet af 90'erne, og ledighedsraterne var væsentligt højere før årtusindeskiftet.

Figur 11 Beskæftigelse og arbejdsstyrke over de sidste tre konjunkturcykler

Anm.: Figuren viser beskæftigelsen (fuldt optrukne linjer) og arbejdsstyrken (stiplede linjer) for de seneste tre konjunkturtoppe (1987, 2002 og 2008), hvor beskæftigelsen og arbejdsstyrken er normaliseret ved hver konjunkturtop. X-aksen er opgjort i år, hvor 0 markerer året for konjunkturtoppen.

Kilde: ADAMs databank.

Særligt studerende trådte ind og ud af arbejdsstyrken

Ifølge Det Økonomiske Råds beregninger steg arbejdsstyrkegabet under seneste konjunkturcykel med ca. 60.000 personer, jf. Figur 12.⁵ Især udsving i studerendes deltagelse i arbejdsmarkedet bidrog til stigningen og det efterfølgende fald i arbejdsstyrken. Studerende træder f.eks. ind i arbejdsstyrken, når de opnår deltidsbeskæftigelse ved siden af deres studier eller nedsætter deres studieaktivitet og arbejder fuld tid, mens de træder helt ud af arbejdsstyrken, når beskæftigelsesforholdet ophører. Dermed udgør de studerende en arbejdskraftreserve uden for arbejdsstyrken.

Der er kommet lidt flere studerende...

Siden 2006 er der kommet flere studerende på de forberedende og gymnasiale uddannelser og videregående uddannelser. Ud af den samlede befolkning er andelen af studerende dog kun gået fra 6 pct. i 2006 til 7 pct. i 2016.⁶ Dette forøger isoleret set muligheden for at studerende kan træde ind på arbejdsmarkedet under en højkonjunktur.

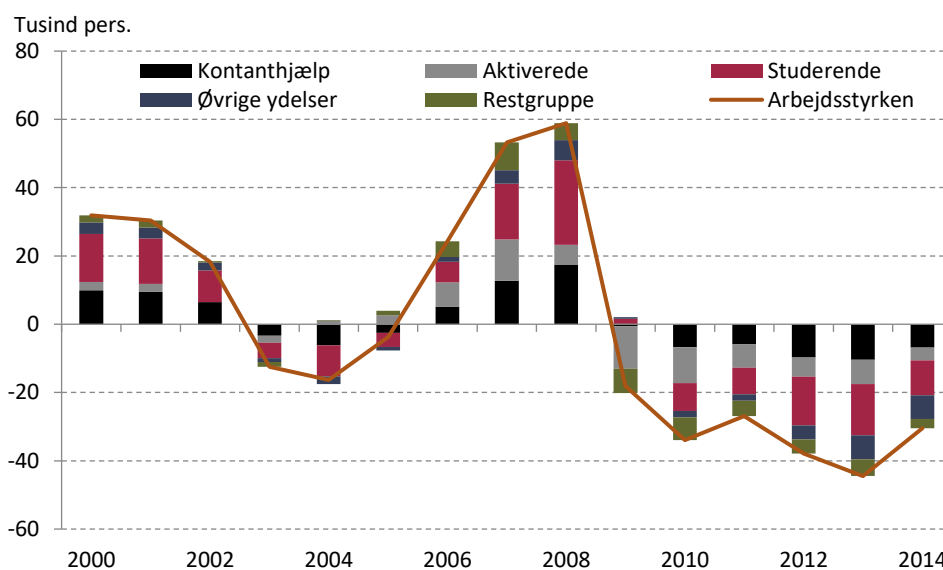
...men sandsynligvis mindre fleksibilitet fremover

Fremadrettet skal man ikke desto mindre tage hensyn til, at der i de seneste år er blevet indført en række reformer, der skal sikre, at studerende studerer på fuld tid og gennemfører deres studier på normeret tid. Fx Fremdriftsreformen fra 2013, der blandt andet indeholdt et element om SU i op til 12 måneder ud over normeret tid til studerende, der starter deres videregående uddannelse inden for 2 år efter adgangsgivende eksamen samt en kontant bonus til studerende, der bliver færdige på under normeret studietid. Dette forventes fx at føre til, at færre studerende holder mere end to års sabbatår for at træde ind på arbejdsmarkedet i en højkonjunktur. Dette begrænser de studerendes tilskyndelse til at indtræde i arbejdsstyrken. Det er en samfundsøkonomisk fordel, hvis de studerende bliver hurtigere færdige med studierne og kan træde ind på arbejdsmarkedet. Den lavere fleksibilitet inden og i løbet af studierne er en uheldig sideeffekt heraf.

⁵ Tilstrømning af udenlandsk arbejdskraft fremgår dog ikke af Figur 12, da den modelleres som en strukturel gradvis stigning på 25.000 personer i antallet af grænsearbejdere hen over 2006-2008.

⁶ Jævnfør egne beregninger på data fra Danmarks Statistik for befolkningen primo 2006 og 2016 og indskrevne på de givne uddannelser i oktober 2006 og 2016.

Figur 12 Dekomponering af arbejdsstyrkegab, 2000-2014

Anm.: Figuren viser arbejdsstyrkegab (forskellen mellem faktisk og strukturel arbejdsstyrke). Gabet er dekomponeret i bidrag fra 5 forskellige konjunkturfølsomme grupper. "Kontanthjælp" omfatter ikke-arbejdsmarkedsparete kontanthjælpsmodtagere, "Aktiverede" er dagpenge- og kontanthjælpsmodtagere i aktivering, "Studerende" er studerende uden bibeskæftigelse, "Øvrige ydelser" omfatter førtidspensionister og modtagere af ledighedsydelse og "Restgruppe" er udsving i arbejdsstyrkegab, som ikke kan tilskrives udsving i de øvrige kategorier.

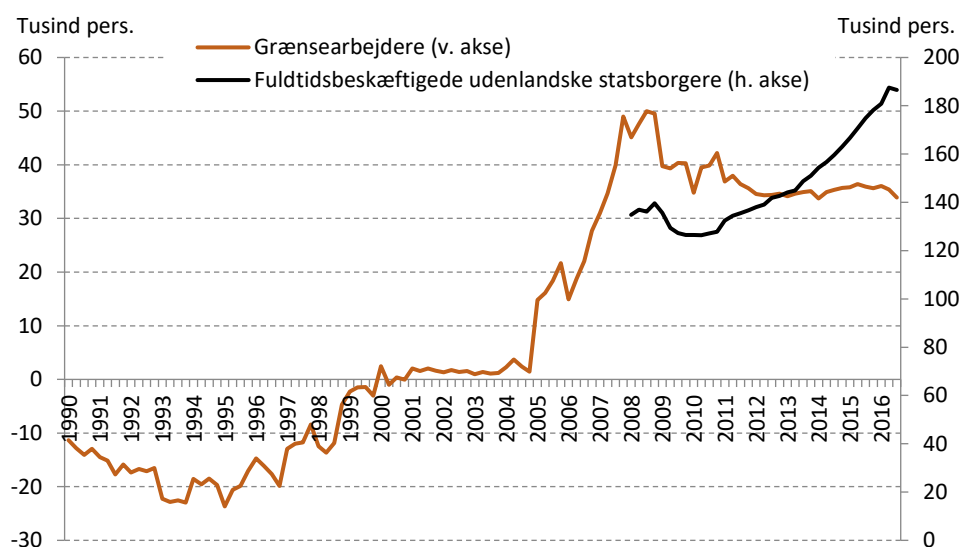
Kilde: Det Økonomiske Råd (Dansk Økonomi, forår 2016).

Stigning i inflowet

Siden slutningen af 2007 har antallet af grænsearbejdere haft en faldende tendens frem til 2011, hvorefter den har været konstant, jf. Figur 13. Faldet fra 2007 til 2011 vurderes at skyldes konjunkturtilbageslaget. Samtidigt indikerer figuren, at der har været et strukturelt skift fra perioden 1999-2005 og til perioden (2007) 2011-2016. Det skyldes formentlig blandt andet EU-østudvidelsen i 2004.⁷ Antallet af fuldtidsbeskæftigede udenlandske statsborgere har derimod været stigende fra 2010 og frem.

⁷ I 2004 blev 10 nye lande optaget i EU herunder Polen, Letland og Litauen.

Figur 13 Antal udenlandske arbejdere

Anm.: Grænsearbejdere er beregnet som forskellen mellem det sæsonkorrigerede antal beskæftigede anvendt i produktionen i Danmark uanset bopælsland og det sæsonkorrigerede antal beskæftigede med bopæl i Danmark uanset arbejdssted (som opgjort i nationalregnskabet). Fuldtidsbeskæftigede udenlandske statsborgere er beregnet af jobindsats på baggrund af blandt andet e-indkomst og de går derfor ikke længere tilbage end januar 2008. Seneste måned vil typisk blive opjusteret senere.

Kilde: Egne beregninger på data fra jobindsats.dk fra Udlændingeregisteret, EstherH, CPR-registeret, CVR-registeret, DetailCOR (e-indkomst) samt egne beregninger på data fra Danmarks Statistik.

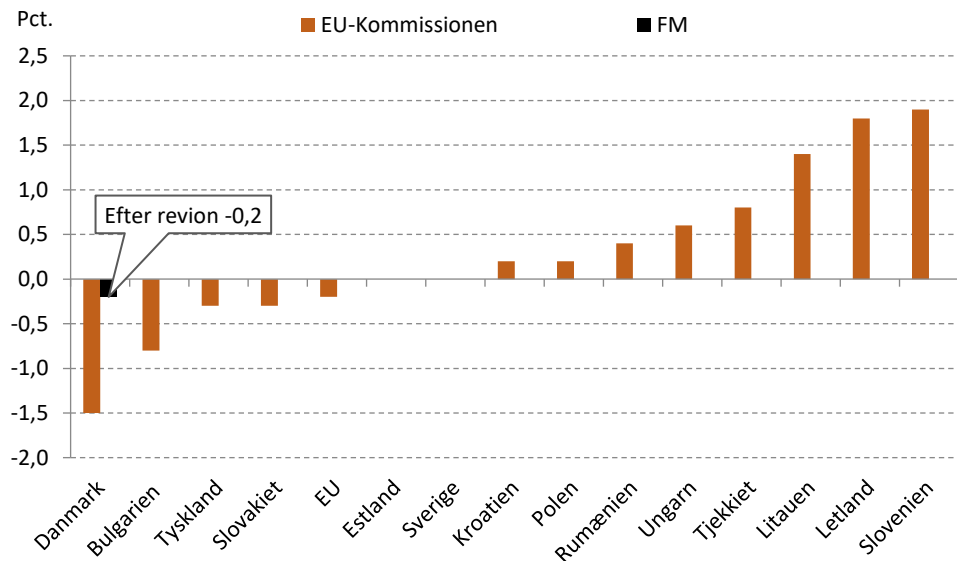
Motivationen for migration opdeles i push/pull-faktorer

I litteraturen opdeler man traditionelt motiverne til at arbejde i udlandet eller migrere til udlandet i to, nemlig push- og pull-faktorer. Push-faktorer kan være faktorer såsom dårlige økonomiske forhold i hjemlandet, som skubber den enkelte migrant/arbejder væk fra sit oprindelsesland. Pull-faktorer kan på den anden side være faktorer som eksempelvis højere forventet indkomst og bedre arbejdsvilkår i modtagerlandene.

Negativ effekt fra push-faktorer på migrationen

De økonomiske forhold i udvalgte EU-lande kan sammenlignes vha. outputgab som opstillet i Figur 14. Figuren viser forventet outputgab i 2017 ifølge EU-Kommissionen fremlagt i februar 2016. Af figuren ses det, at blandt andet Tyskland, Danmark og EU generelt har forventede negative outputgab. Derimod forventes blandt andet Polen og Rumænien at have positive outputgab i 2017. Dette kan være en indikation af en fremtidig negativ effekt fra push-faktorer på strømmen af arbejdskraft fra disse lande.

Figur 14 Forventet outputgab i 2017

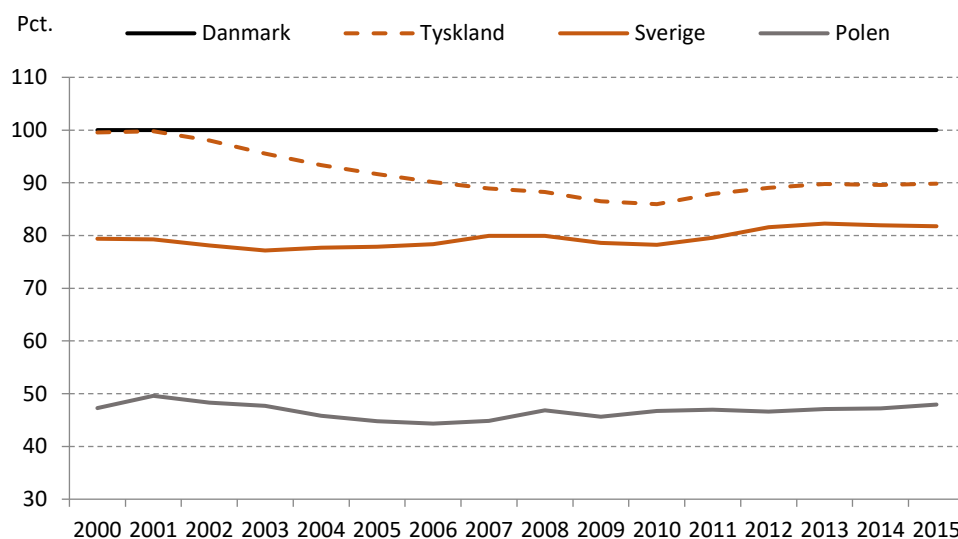
Anm.: Data for 2017 er et forecast fremlagt af EU Kommissionen i februar 2016. Datakilden er EU-Kommissionen. Det potentielle outputgab er beregnet med forskellen til potentielt output. For Danmark er tallet for outputgabets fra FM benyttet (dvs. det der tidligere blev beskrevet som OIM's outputgab).

Kilde: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/eeip/pdf/ip020_en.pdf. Side 170,182

Forsat inflow ud fra pull-faktorerne

Gennemsnitslønnen i Polen har ligget stabilt på mellem 45 og 50 pct. af de danske gennemsnitslønninger i perioden 2000 til 2015, jf. Figur 15. I 2015 var gennemsnitslønnen i Polen på 48 pct. af den danske. For Sverige har gennemsnitslønnen ligeledes været nogenlunde konstant mellem 78 og 82 pct. af den danske gennemsnitsløn fra 2000 til 2015. For Tyskland er gennemsnitslønnen faldet ift. den danske fra omkring 100 pct. i 2000 til 90 pct. i 2015. Således viser figuren, at der i gennemsnit er positive gevinster at opnå, såfremt man går fra gennemsnitslønnen i et af de tre lande og til Danmark. Figuren indikerer således, at der fortsat kan forventes inflow af arbejdskraft ud fra pull-faktorerne.

Figur 15 Gennemsnitslønnen for udvalgte lande i pct. af gennemsnitsløn i Danmark

Anm.: Gennemsnitslønnene er beregnet af OECD. Beregningen er foretaget ved at dividere de nationalregnskabsbaserede samlede lønudgifter med det gennemsnitlige antal lønmodtagere i økonomien samlet set. Dette multipliceres dernæst med forholdet mellem den gennemsnitlige normale ugentlige arbejdstid per fuldtidsansat og det gennemsnitlige antal ugentlige arbejdstimer for alle lønmodtagere. Indikatoren måles i USD faste priser ved hjælp af 2012 som basisår og er købekraftskorrigeret (PPP) for privatforbrug i samme år.

Kilde: <https://data.oecd.org/earnwage/average-wages.htm#indicator-chart>

Men vi kan ikke regne med, at inflow fjerner presset helt

Der er således indikationer af, at det stadigvæk kan betale sig for udenlandsk arbejdskraft at komme til Danmark, men det vil være en farlig strategi at satse på, at tilstrømning af udenlandsk arbejdskraft er tilstrækkelig til at forhindre opbygningen af flaskehalse. For det første betyder højkonjunkturer i Østeuropa, at personer fra disse lande vil være mindre tilbøjelige til at søge mod Danmark, og hvis de kommer, vil det være til en højere løn. For det andet kan udenlandsk arbejdskraft ikke altid erstatte dansk arbejdskraft. Det gælder fx i jobfunktioner, hvor kendskab til det danske sprog, danske regler eller andre særlige danske forhold er nødvendige. For det tredje var der op mod finanskrisens udbrud en stor tilstrømning af udenlandsk arbejdskraft til det danske arbejdsmarked, og på trods heraf endte det med en kraftig økonomisk overophedning.

Budgetloven ikke garanti for kontraktiv finanspolitik

Vi kan ikke med sikkerhed udelukke, at der på et fremtidigt presset arbejdsmarked fx vil komme endnu flere udlændinge end tidligere, og at dette kan dæmpe flaskehalsene. Men det samlede billede er, at mange reserver tegner mindre end tidligere. Budgetloven garanterer ikke en finanspolitik, der er tilstrækkeligt kontraktiv under højkonjunkturer. I den seneste højkonjunktur op mod finanskrisen oplevede vi en kraftig overophedning af økonomien. Dette skete bl.a. pga. af en for lempelig finanspolitik, om end en del af dette skyldtes skridende budgetter, hvilket budgetloven i dag vil medvirke til at undgå. Aktuelt kan vi konstatere, at flaskehalse er under opbygning.

God grund til at have nødbremse klar

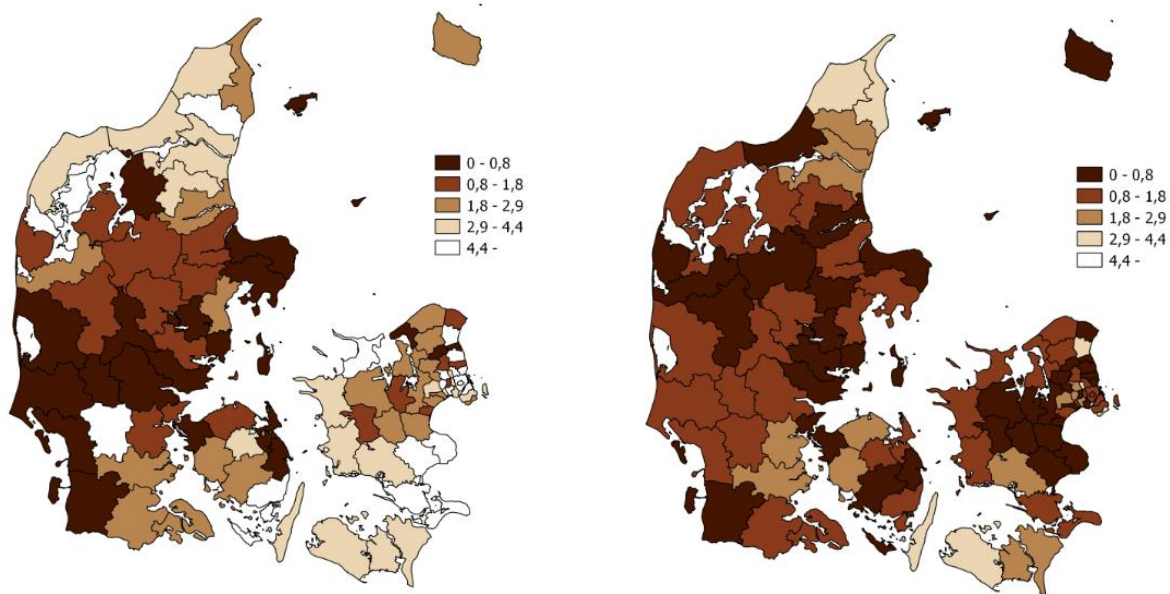
Samlet set er der således god grund til at have planerne klar for en finanspolitisk opstramning, der kan iværksættes hurtigt.

Bilag

Figur 16 Ledigheden for medlemmer af EI-faget (pct.)

a) November 2014

b) November 2016

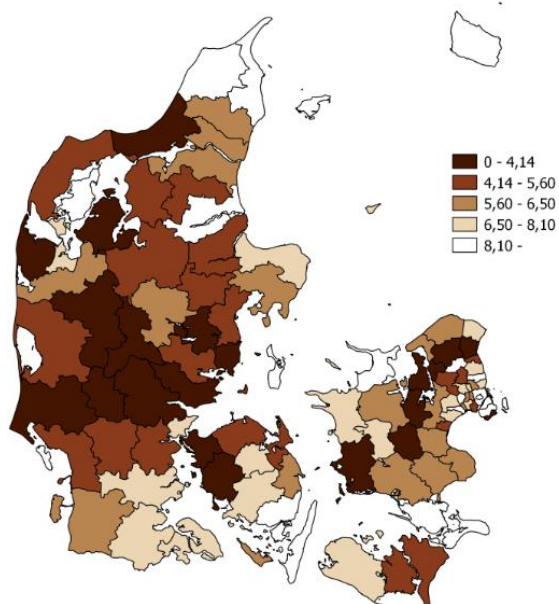
Anm.: Danmarkskortene er opstillet således, at grænserne for hvert interval er fraktilerne i 2014 (således at der er omkring 20 pct. af kommunerne i hver). For at kunne se udviklingen i ledigheden fra 2014 til 2016 benyttes disse grænser også for 2016.

Kilde: Statistikbanken (AUP03).

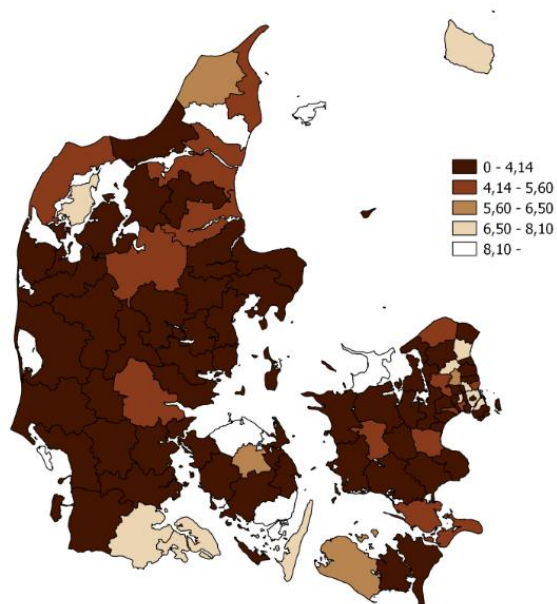

Figur 17 Ledigheden for byggefagenes medlemmer (pct.)

a) November 2014

b) November 2016

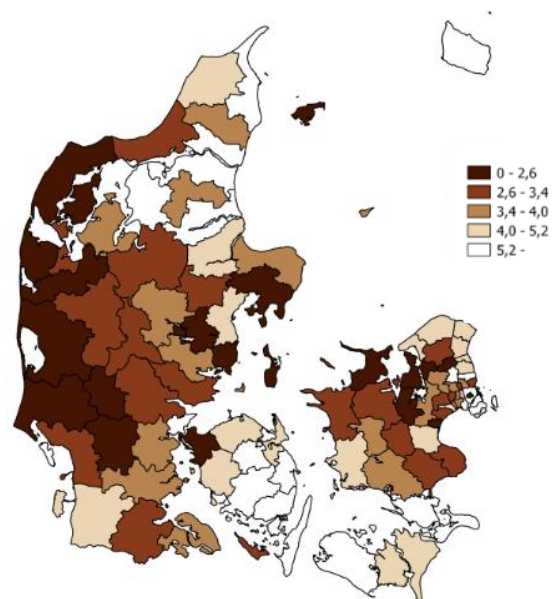

Anm.: Se Figur 16.

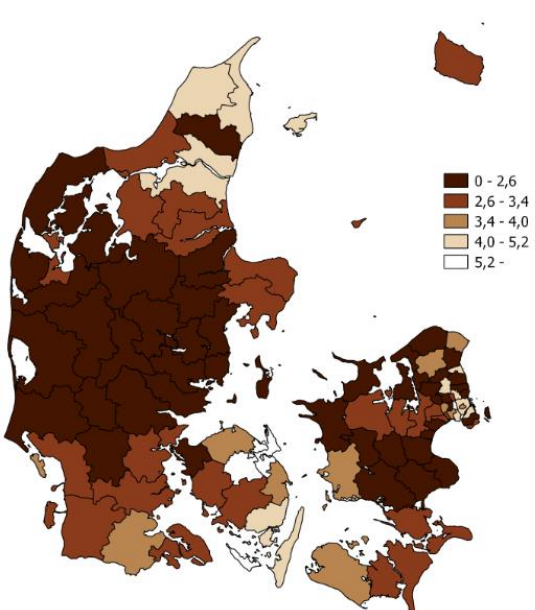
Kilde: Statistikbanken (AUP03)

Figur 18 Ledigheden for metalarbejdernes medlemmer (pct.)

a) November 2014

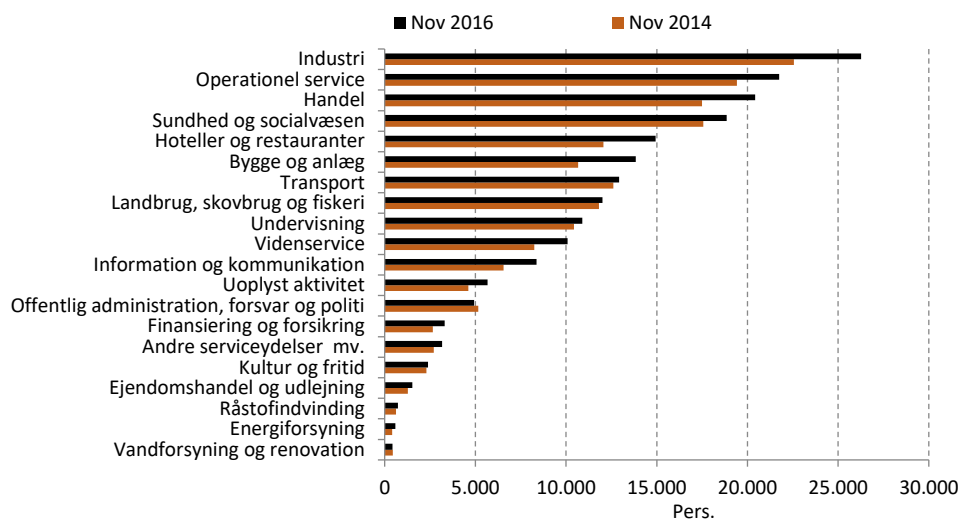
b) November 2016

Anm.: Se Figur 16.

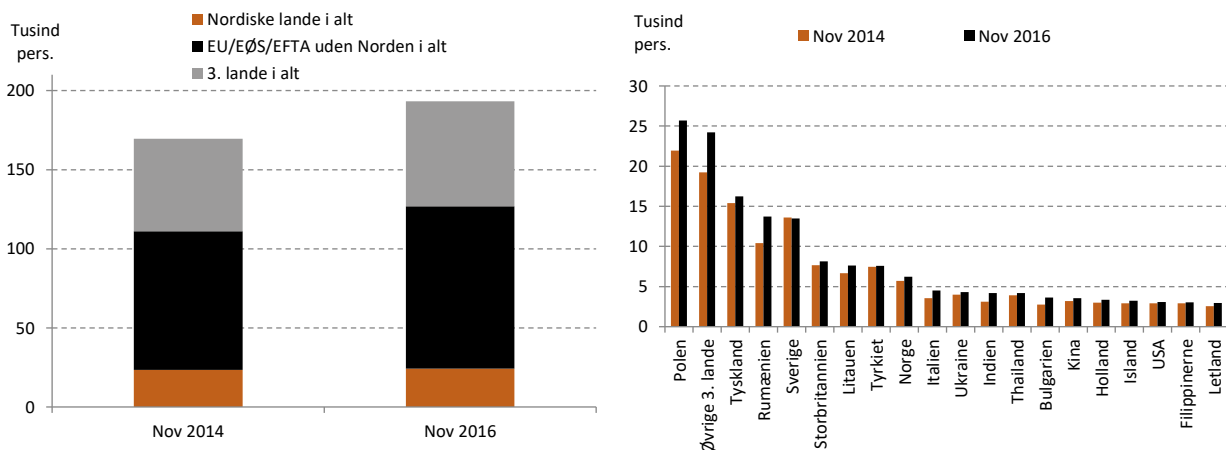
Kilde: Statistikbanken (AUP03)

Figur 19 Antal fuldtidsbeskæftigede udenlandske statsborgere med lønindkomst i Danmark, efter branche

Anm.: Pga. efterregistreringer vil specielt den seneste måned, der findes data for, blive øget ved næste opdatering.
 Kilde: Jobindsats.dk (Udlændingeregisteret, EstherH, CPR-registeret, CVR-registeret, e-indkomst).

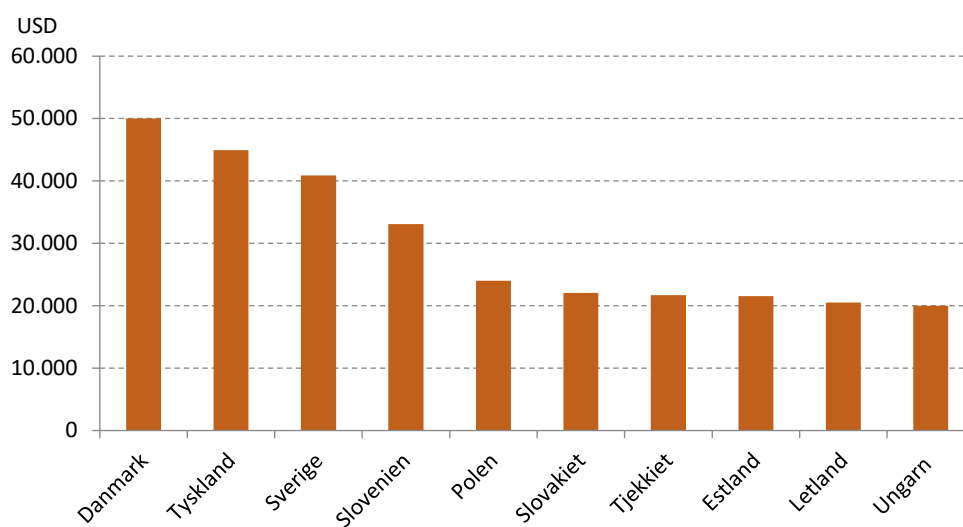
Figur 20 Fuldtidsbeskæftigede udenlandske statsborgere med lønindkomst i Danmark, efter statsborgerskab og top 10 lande

Anm.: Data er ikke sæsonkorrigeret. Pga. efterregistreringer vil specielt den seneste måned, der findes data for, blive øget ved næste opdatering. "Øvrige 3. lande" er 3. lande, som ikke omfatter Afghanistan, Bosnien, Brasilien, Filippinerne, Indien Irak, Kina, Makedonien, Pakistan, Rusland, Somalia, Thailand, Tyrkiet, USA, Ukraine.

Kilde: Jobindsats.dk (Udlændingeregisteret, EstherH, CPR-registeret, CVR-registeret, e-indkomst).

Figur 21 Gennemsnitlig løn målt i USD i 2015 (PPP-korrigeret)

Anm.: Gennemsnitslønningerne er beregnet af OECD. Beregningen er foretaget ved at dividere de nationalregnskabsbaserede samlede lønudgifter med det gennemsnitlige antal lønmodtagere i økonomien samlet set. Dette multipliceres dernæst med forholdet mellem den gennemsnitlige normale ugentlige arbejdstid per fuldtidsansat og det gennemsnitlige antal ugentlige arbejdstimer for alle lønmodtagere. Indikatoren måles i USD faste priser ved hjælp af 2012 som basisår og er købekraftskorrigeret (PPP) for privatforbrug i samme år.

Kilde: <https://data.oecd.org/earnwage/average-wages.htm#indicator-chart>